

ДЕЦАТА В КОНСТИТУЦИОННИТЕ НОРМИ НА БЪЛГАРИЯ

Румен Василев, Весела Марева

Тракийски университет

Резюме. Целта на настоящия анализ е опит да се подпомогне процесът на обучение по правните дисциплини на студентите от специалността „Социални дейности“ при Медицинския факултет в Тракийския университет – Стара Загора.

В разработката се акцентира върху представянето на основните конституционни текстове с влияние върху правата на децата и ангажираните със спазване на техните права институции, както и кратки съждения на текстове от Закона за съдене на хората, свързани с темата. Целта е да се даде възможност студентите да осмислят ролята на конституционните текстове, които са мултиплицирани върху националното ни законодателство и влияят върху поведението на децата.

Keywords: constitutions; children; basic legislation; children's rights

С възникването си правото поставя в своята същност човека като основна ценност в обществото, а проблемът за неговите основни права и свободи се приема като израз на хуманитарната природа на правото. Модерните основни правни конструкции са продукт на времето, на сложна и продължителна обществена еволюция, на политическите сили и тяхната пристрастност, на социалните натрупвания и очаквания, на промишленото, научното, аграрното и социалното развитие, но и на политическите компромиси и демократичните инстинкти на обществото.

Основните закони (конституциите) могат да бъдат разглеждани като резултат от политически спорове и дебати и следователно като политически инструмент, като обществен договор, отразяващ компромиса между интересите на обществото по отношение на властта, сигурността, свободата и демокрацията, както и като рамка на управлението. Танчев и Белов разглеждат действащата ни конституция като: „...творение на учредителната власт, чрез която се реализира народният суверенитет, конституцията е връх на пирамидата от източниците на правото“. При създаването на началните писани конституции се подчертава тяхното основополагащо върховенство. Пак според Танчев и Белов „...още от времето на Ф. Ласал

в континенталната правна фамилия, а също така, макар и неоснователно, и по отношение на *Magna Carta* при крал Едуард III, се утвърждават разбиранията за конституцията като основен закон и върху юридически акт“.

Настоящата разработка представя съждения върху Закона за съдене на хората като исторически паметник поради изключителната му историческа стойност. Той ни служи за сравнителен анализ спрямо съвременното ни законодателство, тъй като не разглежда и не детайлизира фигурата на детето, неговите права и задължения. По-скоро го приемаме като паметник от времето на християнизирването на страната ни, налагащ норми обслужващи властващите, в опит, моделиращ укрепването на своите политически и административни позиции. Разполагаме с преписи на този паметник, които се различават в преводите, а документът няма силата и смисъла и философията на законодателното ни съвремие.

Сложният процес на християнизация и последователността при налагането му пораждаат необходимост от промени в правния ред на държавата и нуждата от изработването на норми, които да придадат стабилитет на държавната структура. Процесът на християнизирването е основният, пораждащ създаването на Закона за съдене на хората, а реализирането му се налага, за да се потърсят решения на множество проблеми, възникнали в новата обществена ситуация. Раждането и налагането на нова, официална и общодържавна религиозна среда се случва чрез силата и мощта на княза, а идеята е да се създаде и наложи нов правов ред, за да се създадат удобни за закрепване на процеса на християнизация правни норми.

Настоящата разработка няма за цел да анализира този исторически документ, но приема за необходимо да отбележи факта, че с влизането му сила той в Глава XVIII представя норми, които обвързват действия на децата в качеството им на свидетели. В тази глава е афиширан текстът, според който: „Родители и деца, ако един против друг говорят нещо, да не им се дава вяра, ни на господарката против господина, ни на роба за господина; но на освободения или на който и да било от други чада да им се дава вяра, но с разследване, да бъдат без грях, роб или свободен да бъде свидетел“. Според превода на обширното издание на закона текстът е следният: „Родители и деца, ако един против друг говорят, да им се не дава вяра, ни против господина роб, ни на освободения; и който и да бъде от други чада, но на него да се дава вяра, но с разследване, да бъде без грях“. При втория превод на съвременен български език тълкуването означава: „Родители и деца, когато свидетелстват един против друг, да не се приемат (като свидетели) и „Роб или свободен (роб) да не свидетелства нито в полза, нито против господаря си“.

В съвремие то ни темата за правните норми, свързани със семейния, правния и социалния статус на децата, е основна в рамките на социал-

ното ни законодателство, без да е отмината от зората на първото писано законодателство в България. Андреев изразява становището, че чрез този закон са преследвани класови цели и интереси. Обслужвайки тези цели и интереси в конкретната историческа обстановка, законът е отразил особеностите, поради което от отражението можем да съдим за отразеното. Трябвало е, пише Андреев, „...да се санкционират и най-важните нарушения срещу християнския морал, който е бил твърде различен от езическия, особено в областта на половата престъпност, а е трябвало при „...самия процес, чрез който ще се извършва издирването на виновните и тяхното наказание, да се съобрази с „божия закон“.

В контекста на разработката е по-важно да отбележим, че в текстовете му, като основен закон, условно и относително приравнен към днешния основен закон, какъвто е Конституцията ни, намират място текстове, свързани с поведението на децата, макар и в качеството им на свидетели. Съвремението ни дава друга представа за същността на този закон, определен като „специален, а не общ наказателен“. Разглеждането на тези текстове от гледната точка на съвремението ни не ни позволява да търсим аналогии с написаните по-късно конституции като основни закони. Но въпреки това с немалка доза относителност можем да го приемем като такъв поради факта, че е бил единственият действащ и в този смисъл основен правен акт.

Конституцията на Българското княжество е първата българска Конституция и е приета на 16.04.1879 г. от Учредителното събрание във Велико Търново след Берлинския конгрес. Отменена е с влизане в сила на Конституцията на Народна република България през 1947 г.

Учредителното събрание работи от 10.02.1879 г. до 16.04.1879 г. и с неговата дейност се поставя началото на парламентарния живот в освободена България. Основната ѝ цел е да закрепим юридически социалните, икономическите и политическите изменения в българското общество след Освобождението през 1878 г. и да утвърди според смисъла на чл. 4 монархията като „наследствена и конституционна, с народно представителство“, както и да обвърже в конституционен ред правата и свободите на гражданите, създавайки структурите на властите, чиито основи са били поставени с Временните правила за устройството на съдебната власт в България.

Новата Конституция е подписана от всички народни представители и определя структурите на държавното устройство, правата и свободите на българските граждани в новата държава, наречена Княжество България. Въвежда принципите на разделение на властите, като над останалите се приоритетизират монархическата и изпълнителната. В потвърждение на тази теза според Вълканов „...съдилищата осъществяват съдебната власт от името на монарха – държавен глава (княз), и дават правната възможност

за съществуването на законодателна власт (Обикновено и Велико народно събрание), изпълнителна власт (Министерски съвет) и съдебна власт (съдилища)“.

Конституцията определя функциите и компетентността на централните органи на държавна власт. Ръководството на създадените в България административни, съдебни и самостоятелни служби и учреждения е поверено на Съвет на централното управление със следните отдели:

- Вътрешни работи;
- Финансов и контролен;
- Съдебен;
- Учебен и духовен;
- Пощи, телеграфи, пътни съобщения;
- Канцелария за общи работи и дипломатически отношения.

Монархът е титуляр на законодателната власт, а съвместно с Народното събрание – и на изпълнителната, защото текстът на чл. 152 императивно гласи: „Министрите се назначават и уволняват от Князя“.

В цялостния текст на Конституцията думата „деца“ или „дете“ не се среща, но в посоката на настоящата разработка, свързана с уредбата на правата и свободите им като граждани, е необходимо да се отбележи, че са отразени в две от главите на основния закон.

Налични са като норми, утвърждаващи реда за встъпване в длъжност на непълнолетния монарх и дейността му при наследяване на държавните функции в Глава VI „За пълнолетието на Княза, Регентството и за самостоятелността“ – по смисъла на чл. 25 „Царствующий Князь и наследникът на престола се считат пълнолетни на 18-та си година“, а съгласно чл. 28 „Царствующий Князь може още приживе да назначи тримата регенти, ако наследникът на престола е непълновръстенъ, но за това се иска съгласието и утвърждението на Великото Народно събрание“. Този е смисълът, който влагат законодателите, когато пишат правилата за действие на „непълнолетния“ от гледна точка на съвремието ни наследник на трона.

Индиректно и без да се споменава думата „деца“ или „дете“, тази Конституция решава основен за времето политически и национален въпрос, свързан с пълнолетието на Княза. В този аспект аналогията с действащото в момента национално законодателство сочи, че и днес възрастта от 18 години е правно разделителна от гледна точка на пълната дееспособност на лицата. В текста на последващия чл. 31 от същата глава се казва, че: „Князът откакъ достигне пълнолетие и даде клетва, встъпва въ управлението на Княжеството и за това известява на народа чрезъ прокламация“, т.е. законодателите са приели фактора пълнолетие като необходимо и достатъчно условие и възможност за управление на държавата поради необходимостта да се положи, „даде“ и клетва.

Чрез правната философия на Конституцията на Българското княжество законодателите приемат и решават най-важното и най-необходимото условие за бъдещето на страната, а именно елементите от рамката за функциите на монарха. Това е и смисълът на същата Глава VI „За пълнолетието на Княза, Регентството и за настойничеството“, в чийто чл. 32 законодателите отделят специално място на възпитанието на непълнолетния Княз, като пишат: „Възпитанието на непълновръстний Князь и управлението на имота му се поръчва на овдовелата Княгиня и на настойници, назначени от Съвета на Министрите по съгласие съ Княгинята“, а ние, от гледната точка на съвремението ни, приемаме за нормално обстоятелството, че с възпитанието на наследника на трона следва да се натовари самата княгиня.

Втората част от основния закон, обект на анализ в настоящата разработка, е Глава XII „За гражданите на Българското княжество“, Делъ I „Общи правила“, в която като значим и актуален спрямо днешните реалности определяме текста на чл. 57, според който: „Всички български подданници са равни пред закона. Разделение на съсловия въ България се не допуска“. Към изказа „...всички български подданници...“ включваме и малолетните и непълнолетните български граждани, като приемаме, че техните права и задължения, мултиплицирани в националното законодателство, ги поставят в равни с всички останали български граждани правови отношения, без да се допуска потъпкване на правата и задълженията им.

Спорният и в съвремението ни въпрос „за“ или „против“ наличието на робство в страната ни за периода 1396 – 1878 г. от гледна точка на конституционализма е окончателно решен именно от Конституцията на Българското княжество. Четиринадесет години след влизане в сила на 13-ата поправка в Конституцията на САЩ, с която робството се отменя на територията на цялата държава и която е ратифицирана от минимално необходимия брой от шест щата на 18.12.1865 г., Учредителното ни събрание приема националната конституция, която в своя чл. 61 прогласява: „Никой въ Българското Княжество не може ни да купува, нито да продава човечески същества. Всекой робъ от какъвто полъ, вера и народность да бѣде, свободенъ става, щом стѣпи на българска територия“. Без наличието на изричен текст, относим към децата, можем да приемем, че той е от изключително значение за гражданите в цялото Княжество и в частност за децата, като най-невинната, уязвима и безсилна част от „...човечески(те) същества“.

Според Велчев „Нито декларацията на Виенския конгрес от февруари 1815 г., нито декретът на Наполеон за премахване на робството от същата година, нито решението на конгреса в Аахен от 1818 г., нито Генералният акт за Конго от 1885 г. съдържат определение за робство. Всички те забраняват търговията с роби, като противоречаща на принципите на междунациона-

родното право, цивилизацията и човешките права. Едва през 1962 г. Конвенцията за премахване на робството (подписана в Женева на 25.09.1926 г.) го определя като „положение или състояние на човек, по отношение на когото се упражняват едно или няколко права, спадащи към правото на собственост“.

Текстът е творение на депутатите учредители и не съществува както в предварителните проекти на Търновската конституция, така и в някоя от двете първоначални редакции на запазения „Лукиянов проект“, нито в поправения и допълнен „Петербургски проект“, нито в преводния „Дринов проект“. Идейните основи се намират в рапорта на комисията по основните начала на конституцията, който извежда като първи основен конституционен принцип този на свободата.

Разделянето на страната ни на Източна Румелия и Княжество България налага изработването на два успоредни и независими основни закона. Според „Етикети“ на Регионалната библиотека в Пловдив: „Органическият устав е основен държавен закон на Източна Румелия, изработен от Европейската комисия за Източна Румелия. Регламентира сложно държавно управление юридическата зависимост на Източна Румелия от Османската империя, административното, съдебното и финансово управление на областта, както и уредбата и функциите на местната жандармерия и милиция. Окончателният му текст е подписан от представителите на Великите сили (Англия, Австро-Унгария, Германия, Италия, Франция, Русия и Турция) на 14.04.1879 г. в Цариград. Само два дни по-късно, на 16-и април, в Княжеството е приета Търновската конституция. Това напомня, че въпреки различния си статут двете „България“ следват близки пътища на следосвобожденско развитие“.

В Делъ VII „За народното учение“ многозначим в правен аспект е текстът на чл. 78, по смисъла на който: „Първоначалното учение е безплатно и задължително за всичите подданници на Българското Княжество“, за което обстоятелство няма съмнение, че се отнася за децата ученици.

С доза относителност приемаме, че тези текстове са твърде индиректни по отношение на децата от общността и твърде преки по отношение на действия и дейности, свързани с фигурата на княза, когато той не е пълнолетен. Във всички случаи не бива да подминаваме тези текстове поради дълбоката ми общочовешка и хуманистична наситеност. Ангажирането на държавата и Княза с конституционно закрепени текстове, относими към общовалидни човешки права, каквито са тези за равенство пред закона на малолетните и непълнолетните с пълнолетните, каквито са и правните възможности да не се заплаща първоначалното образование, доказват и подчертават силата на социалния елемент, както и защита правата на децата в основния закон на България от 1879 г. до 1947 г.

Конституция на Народна република България

Тя влиза в сила от 06.12.1947 г. и е отменена на 21.05.1971 г., в който период историческите, политическите и социалните промени, реализирани след Втората световна война, налагат нови политически възгледи, нов политически морал и различен модел на развитие на страната ни. В онзи исторически момент се налага виждането, че е необходима промяна на монархическия режим на управлението на страната. На 02.08.1946 г. е публикуван закон, предвиждащ провеждането на референдум на 08.09.1946 г. за формата на държавно управление и за избори на Велико народно събрание, насрочено за 27.10.1946 г., а малко по-рано, на 04.10.1946 г., е публикуван и проектът на новата конституция. След проведения референдум действащата конституция е заменена с Конституция на Народна република България, приета от Великото народно събрание на 04.12.1947 г.

В периода от 1879 до 1946 формата на управление е конституционно-парламентарна монархия, а след 1944 г. е установена т.нар. „народна демокрация“, като разновидност на съветската система на управление. Без формалното суспендиране на Търновската конституция страната е обявена за република на основание на резултатите от проведен референдум за формата ѝ. Новата конституция нито детайлизира, нито приема изрични текстове, свързани с децата и техните права като български граждани. В Глава VIII „Основни права и задължения на гражданите“ в чл. 71 е написан текстът: „Всички граждани на Народната република България са равни пред закона. Не се признават никакви привилегии, основани на народност, произход, вяра и имотно състояние. Всяка проповед на расова, национална или религиозна омраза се наказва от закона“.

В смисъла на настоящата разработка в контекста на обръщението „всички“ разбираме и децата, като част от българското гражданство, и приемаме, че този текст по безспорен и демократичен начин поставя на едно ниво населението на страната ни, което можем да разгледаме в два аспекта:

- равенство пред законите съобразно възрастовите характеристики;
- минимизиране на възможностите за дискриминиране на децата и неспазване на правата им.

Правната философия на конституцията и смисъла на посочения текст можем да приемем като продължение на приблизително същите идеи, развити и написани в предходната конституция. По-важното в случая е, че въпреки политическите обструкции и партийното влияние при изготвянето на Конституцията на Народна република България правата на децата, в контекста на темата на настоящата разработка, са гарантирани. В нея не са налични рестриктивни текстове, свързани с децата. Смисълът на конституционния текст е, че за извършените противоправни и противообществени деяния всички български граждани при равни условия според възрастта

си ще отговарят пред закона. Правата на децата, свързани с възможностите за образоването и развитието им в семейна среда, както и възможностите за отклоняване от дискриминиране, намират място и приемат гражданственост в рамката на конституционните текстове. В чл. 76, изр. трето, законодателите валидират текст, който осмисля и сегашните правни модели, характеризиращи действащия Семейен кодекс, поставящ знак на равенство по отношение на правата на децата в семейството, като не допуска дискриминационно деление на извънбрачните деца и на тези, родени по време на брака, прогласявайки: „Извънбрачните деца имат еднакви права с родените от брака“.

В същата глава от Конституцията са доразвити правните норми по отношение характера и формата на образованието на децата чрез текста на чл. 79, който гласи: „Гражданите имат право на образование. Образованието е светско, с демократически и прогресивен дух. Националните малцинства имат право да се учат на своя майчин език и да развиват националната си култура, като изучаването на българския език е задължително.

Основното образование е задължително и безплатно.

Училищата са държавни. Само със закон може да се разреши основаването на частни училища, но в този случай те се намират под надзора на държавата.

Правото на образование се обезпечава чрез училища, учебно-възпитателни институти, университети, както и чрез стипендии, общежития за учащите се, подпомагания и особени насърчения за проявилите дарования“.

Конституция на Република България (загл. изм. – ДВ, бр. 94 от 1990 г.)

Обнародвана е в ДВ бр. 39 от 18.05.1971 г., а отмяната ѝ е финализирана с обнародване на новата, действаща и досега Конституция на Р България в ДВ, бр. 56., 13.07.1991 г. Тя е първият основен закон в историята на България, който има Преамбюл (отменен ДВ, бр. 29 от 10.04.1990 г.) и в който се откроява моделът на социалистическата държава, чиято цел е да спомогне за прерастването на социалистическото общество в комунистическо, подчертавайки връзките на Народна република България със СССР и всички комунистически държави по света. Към всичко това е добавена доста голяма доза идеологически свободи (с цялата относителност на този изказ), определени като свободи на гражданите, свързани основно с комунистическата партия, комунистическия морал и комунистическия дух.

Тази Конституция е продукт на две противопоставящи се идеологически тенденции и може да се определи като демократична и еволюционна, защото отхвърли съществуващото тоталитарно управление на страната ни. С измененията от 1990 г. се премахнаха фигурата и функциите на Държав-

ния съвет и за първи път в конституционната ни история се създаде президентската институция с възможността държавният глава да се избира чрез косвени избори от Народното събрание. Можем да приемем това обстоятелство като еманация на демократичните промени, защото тяхната сила и законова основа се реализираха в обществения, социалния и в правния мир. През същата 1990 г. се проведеха и първите за страната ни свободни, демократични и с реален състезателен характер избори за Велико народно събрание, което успя да съчетае функциите на парламент, като носител на законодателната власт, и на учредителен орган, натоварен да създаде новата демократична конституция на страната ни.

И този основен закон е пестелив по отношение на текстовете, свързани с действията на децата и спазването на техните права. Той не предлага драстични промени в тази посока и на практика потвърждава равнопоставеността на децата, родени извън брака, с тези, родени по време на брака.

С текста на чл. 48, ал. 1 се гарантират „...свободата и неприкосновеността на личността“ и афиширайки спазването на човешките права, в ал. 2 законодателят императивно прогласява: „Никой не може да бъде задържан повече от двадесет и четири часа без решение на съда или прокурора“.

Като основен закон от най-ранния посткомунистически период, той гарантира свободата и неприкосновеността на личността, а тези конституционни текстове налагат извода, че всички в държавата ни, в това число и малолетните и непълнолетните, са с права, защитени от законодателството ни, и са равнопоставени пред него.

Конституция на Република България

Обнародвана е в ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г. и е действащата конституция. От позицията на конституционната ни история тя е най-модерната и демократична, а в Преамбюла ѝ са отразени философията, правовият и политическият ред в страната ни. Посочени са основните насоки и стойности в общественото развитие, каквито са: верността към общочовешките ценности, политическият плурализъм, частната собственост, свободата, мирът, хуманизмът, равенството, справедливостта и етническата толерантност и търпимост, както и решимостта на законодателите: „...да създадем демократична, правова и социална държава, за което приемаме тази КОНСТИТУЦИЯ“.

Янкулова констатира, че „Според подхода към децата и техните права конституциите в Европа се разделят на три големи групи: „Конституции, в които отсъстват разпоредби, посветени специално на децата“ (Норвегия и Франция), „Конституции, които разглеждат децата единствено като обект на защита“ (Литва, Италия, Русия, Чехия, Хърватска, Естония, Гърция, Германия) и „Конституции, в които децата присъстват и като носители на

присъщи за тях права“ (Унгария, Словения, Полша, Латвия, Албания, Португалия)“.

Съвременната ни Конституция е ангажирана с правната регулация, социалните и образователните проблеми и опазването на основните права и свободи на децата, както и родителските ангажменти и грижи.

За разлика от предходните конституции настоящата, като част от пост-модерната правна доктрина, акцентира върху най-важните елементи от развитието на децата, един от които е образованието, подчертавайки силата на държавността в условията на осигурена образователна рамка и спазване на техните човешки права, както и възможността да се образоват безплатно. Досегашните основни закони и силата на действащата Конституция гарантират спазването на основните права и социалната ангажираност на държавата към тях, както ролята, правата и задълженията на родителите според текста на чл. 47, ал. 1, който гласи: „Отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е право и задължение на техните родители и се подпомага от държавата“, а според чл. 47, ал. 4: „Децата, останали без грижата на близките си, се намират под особената закрила на държавата и обществото“, което показва, че децата присъстват в конституционните текстове по-скоро като обекти на защита.

Конституцията ангажира държавата с образователния процес и налага не на цялостната законодателна образователна рамка, като в чл. 53, ал. 1 прогласява: „Всеки има право на образование“, а чрез текста на ал. 2 императивно заявява: „Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително“. Текстовете за съвместяването и на права, и на задължения на децата подчертават осъзната експлицитност на законодателя. По този начин държавата определя своята роля като подпомагаща образователния процес, съобразявайки се с нормите на международното право в изпълнение на Протокол 1, чл. 2, от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи¹⁾, който гласи: „Никой не може да бъде лишен от правото на образование. При изпълнението на функциите, поети от нея в областта на образованието и обучението, държавата уважава правото на родителите да дават на своите деца образование и обучение в съответствие със своите религиозни и философски убеждения“.

Приемаме този текст като знак, че държавата защита и уважава правото на родителите да отглеждат своите деца в съответствие с религиозните и философските си убеждения, без да се намесва в тях, като осезаема обвързаност и подчертана тенденция на унифициране на съществуващите конституционни текстове с международното право, както в случая с тези на Международния пакт за гражданските и политически права²⁾, които в чл. 18 ал. 4 гласят: „Държавите – страни по този пакт, се задължават да защитат свободата на родителите или на законните настойници да осигуряват

религиозното и моралното възпитание на своите деца съобразно собствените си убеждения“. В своята правна рамка действащата Конституция залага основния принцип на закрила на семейството и децата в текста на чл. 14, според който: „Семейството, майчинството и децата са под закрилата на държавата и обществото“, а опазването правата на децата във и извън семейната среда е превърнато в основен конституционен приоритет, в който смисъл националното ни законодателство разглежда посегателствата върху тях като най-тежко престъпление.

В правната си същност Конституцията манифестира смисъла на международните и общностните правни норми, свързани с общочовешките ценности, които страната ни е приела и адаптирала в рамките на действащото национално законодателство. Модерността на националното ни законодателство, като произтичащо от нормите на основния закон, налага редица правни механизми за социална защита, адаптация, подкрепа, развитие и социално включване на децата в общественния живот.

Като върховен закон по своя собствен смисъл (чл. 5 ал. 1 „Конституцията е върховен закон и другите закони не могат да ѝ противоречат“), тя определя посоката на реализирането на националното ни законодателство. Нека напомним, че страната ни е член на Съвета на Европа от 1992 г., а един от нейните органи е Европейската комисия за демокрация чрез право (Венецианската комисия), която е основен правен консултативен орган към Съвета от 1990 г.

Основните ни закони разглеждат децата, афиширайки грижите и мерките за тяхната закрила, както и лицата, органите и институциите, които ще реализират тяхната закрила, без изрично да се изброяват правата на децата.

Предвид наличните конституционни уредби на редица страни в Европа и продължаващите в правните среди теоретични анализи на възможностите за прилагане на Препоръките на Венецианската комисия по отношение на изричното изброяване на правата на децата, в конституционната рамка приемаме становището, че:

– в реалните правни условия за националното ни законодателство е достатъчно прилагането в пълнота на текста на чл. 5, ал. 4 от действащата Конституция, който гласи: „Международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. Те имат предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които им противоречат“;

– този смисъл приемаме за достатъчно обстоятелство строго да се придържахме към изискванията на тези правни норми, съобразявайки се с националните обичаи, традиции и националната си идентичност, без да стигаме до изрично изброяване на правата на децата в основния ни закон.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Протокол №1 към Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, обн. ДВ, бр. 137 от 1998 г.
2. Международен пакт за гражданските и политическите права, ратифициран с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г. – ДВ, бр. 60 от 1970 г., в сила за България от 23.03.1976 г., изд. от Министерство-то на външните работи, обн. бр. 43 от 28.05.1976 г.

REFERENCES/ ЛИТЕРАТУРА

- Ganev, V. *Law of the People. Legal-Historical and Legal-Analytical Studies*. Sofia: BAS, 1959 [Ганев, В. (1959). *Закон соудный людъмъ. Правно-исторически и правно-аналитични проучвания*. София: БАН].
- Andreev, M. (1958). Law of the Law of the Old Bulgarian Legal Monument. *Journal of Legal Thought*, vol. 1, pp. 13 – 27 [Андреев, М. (1958). Закон соудый людъмъ – старобългарски правен паметник (ЗСЛ). *Правна мисъл*, кн.1, стр. 13 – 27]
- Andreev, M. (1878). Provisional Rules for the Structure of the Judicial Section in Bulgaria , issued on 24.VIII. 1878, *Legal Thought*, pp. 21 – 31. [Андреев, М. (1878). Временни правила за устройството на съдебната част в България“, издадени на 24.VIII. 1878 г. *Правна мисъл*, с. 21 – 31].
- Valkanov, V. (2009). *The Turnovo Constitution in a Confrontation with Time*. Varna: Chernorizets Hrabar. [Вълканов, В. (2009). *Търновската конституция в спор с времето*. Варна: Черноризец Храбър].
- Velchev, B. (2016). *Slavery and Bulgarian Criminal Law*. Sofia: Ciela [Велчев, Б. (2016). *Робството и българското наказателно право*. София: Сиела].
- Tanchev, E. & Belov, M. (2016). *Comparative Constitutional Law*. Sofia: Sibiu. [Танчев, Е. & Белов, М. *Сравнително конституционно право*. София: Сиби].
- Tokushev, D. (2015). The Baptism of the Bulgarians and the Law of Judgment of the People. *Ius Romanum*, www.iusromanum.eu, 2/2015, 1 – 10 [Токушев, Д. (2015). Покръстването на българите и Законът за съдене на хората. *Ius Romanum*, www.iusromanum.eu, 2/2015, 1 – 10].
- Yankulova, R. (2017). *The rights of children and their place in the Bulgarian constitutional model* <https://www.challengingthelaw.com/semeino-i-nasledstveno-pravo/prava-na-deteto> [Янкулова, Р. (2017). *Правата на децата и мястото им в българския конституционен модел*, <https://www.challengingthelaw.com/semeino-i-nasledstveno-pravo/prava-na-deteto> Sun, 19 February, 2017 г.].
- <http://ciela.bg/books/book/robstvoto-v-blgarskoto-nakazatelno-pravo/2384>.
<https://rimplovdiv.wordpress.com/2014/03/17/organic-statement>.

CHILDREN IN THE CONSTITUTIONAL STANDARDS IN BULGARIA

Abstract. The purpose of this analysis is to try to support the process of training in the legal disciplines of the students in the Social Sciences department at the Faculty of Medicine in Trakia University – Stara Zagora.

The work focuses on the presentation of the main constitutional texts influencing the rights of children and institutions committed to their rights, as well as short sentences of texts of the law on judging people related to the subject. The aim is to enable students to understand the role of constitutional texts that are multiplied on our national legislation and influence the behavior of children.

✉ **Dr. Rumen Vasilev, Assist. Prof.
Ms. Vesela Mareva, PhD student**

Faculty of Medicine
Trakia University

6000 Stara Zagora, Bulgaria

E-mail: rumvas2003@yahoo.com

E-mail: vesela.mareva@gmail.com